

Ryhmämuotoisen kuntouttavan työtoiminnan aloittaminen Kokkolassa

Susanna Jämsä

**Kehittämishankeraportti
Toukokuu 2008**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) JÄMSÄ, Susanna	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 22	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus Salainen _____ saakka	
Työn nimi RYHMÄMUOTOISEN KUNTOUTTAVAN TYÖTOIMINNAN ALOITTAMINEN KOKKOLASSA		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu,		
Työn ohjaaja(t) KOLU, Mari		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä Tässä kehittämishankkeessa on tarkoitus auttaa pitkäaikaistyöttömiä ottamaan ensimmäinen askel kohti aktivoitumista. Rohkaista lähtemään kotoa, nousemaan aamulla ja menemään jonnekin missä voi tuntea itsensä hyödylliseksi. Kuntouttava työtoiminta on työvoimatoimiston viimesijainen toimenpide. Tämän ryhmämuotoiseen kuntouttavaan työtoimintaan lähtemisen kynnyks on tehty mahdollisimman matalaksi, sillä työtoimintapaikat on katsottu valmiiksi, toimintaa on vain kahtena päivänä viikossa ja työtoimintapaikalla on ohjaaja. Työtehtävät katsotaan jokaiselle omien taitojen ja kunnan mukaan. Tällainen ryhmämuotoinen kuntouttava työtoiminta on aivan uusi kokeilu Kokkolassa. Viime syksynä on kokeiltu etukäteen Kankurilla yhtä ryhmää. Siitä rohkaistuneena päätimme laajentaa toimintaa. Yhteistyökumppanina Kokkolan kaupungilla on työvoimatoimisto, Työvoimanpalvelukeskus, Keskipohjanmaan käsi- ja taideteollisuus, 4h-yhdistys ja Kokkotyö-säätiö. Lisäksi mukana on projektissa olevien asiakkaiden henkilökohtaiset hoitotahot esimerkiksi psykiatrian poliklinikka ja a-klinikka. Nyky-yhteiskunnassa työmarkkinat ovat ammattikouluttamattomien ulottumattomissa. Työkyvyttömiä on paljon työvoimatoimiston asiakkaana. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta on tuonut välityömarkkinat, joilla pyritään ehkäisemään ja korjaamaan työttömyyden aiheuttamia henkisiä ja sosiaalisia vaurioita.		
Avainsanat (asiasanat) Kuntouttava työtoiminta, ryhmät, työttömät		
Muut tiedot Esim. Työhön kuuluvat irralliset liitteet		

JYVÄSKYLÄ UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES DESCRIPTION

Date _____

Author(s) JÄMSÄ, Susanna	Type of Publication Development project report	
	Pages 22	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title The commencing of group-formed rehabilitating work activity in Kokkola		
Degree Programme Teacher Education College		
Tutor(s) KOLU, Mari		
Assigned by		
Abstract Finland has been left to struggle with structural unemployment after recession. There is shortage of both work and workers at the same time. Even though the recession is over, too many Finns are feeling poorly. The unemployed are in danger to fall outside the society – to become dropouts. These people have a “difficult-to-employ” stamp in their forehead. This development project intends to help the long-term unemployed to take the first step towards being more active. To encourage them to leave home, get up in the morning and to go somewhere where they can feel useful. Rehabilitating work activity is the last / final action taken by the employment agency. The threshold for entering the group-formed rehabilitating work activity has been made as low as possible, because the work places have been chosen beforehand, the activity takes place twice a week only and the work place has a guide. The work tasks are chosen to each person according to their skills and condition. This kind of group formed rehabilitating work activity is a totally new experiment in Kokkola. Last fall one group did a forehand experiment at Kankuri. Encouraged by that experiment we decided to enlarge the activity. The co-operative parties for Kokkola city are the employment agency, Employment service centre, Keskipohjanmaa art and handicraft industry, 4H- association, and Kokkotyö-foundation. In addition, the personal treatment quarters, f.ex. the psychiatry clinic and the A-clinic are taking part in the project. The work market is outside the reach of those without vocational training in today’s society. There are a lot of disabled people as customers in the employment agency. The Rehabilitating Work Activity Act has created an inter-work-market, which tries to prevent and repair the mental and social damage caused by unemployment.		
Keywords Rehabilitating work, group, unemployed		
Miscellaneous		

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo.....	4
1. Johdanto.....	5
2. Kuntouttava työtoiminta.....	6
3. Aikuisena oppiminen.....	7
3.1 Oppimiseen vaikuttavia tekijöitä.....	7
3.2 Ryhmän merkitys oppimisessa.....	8
3.3 Elinikäinen oppiminen.....	9
4. Kehittämishankkeen tausta ja toteutus.....	10
4.1 Kehittämishankkeen tarve.....	10
4.2 Kehittämishankkeen tavoitteet.....	11
4.3 Kehittämishankkeen aikataulu.....	13
4.4 Kehittämishankkeen resurssit.....	14
5. Kuntouttavan työtoiminnan ryhmät.....	14
5.1 Kankurin kuntouttavan työtoiminnan ryhmä.....	14
5.2 4h-yhdistyksen kuntouttavan työtoiminnan ryhmä.....	15
5.3 Kokkotyö-säätiön kuntouttavan työtoiminnan ryhmä.....	17
5.4 Haastattelujen arviointi.....	18
6. Yhteenveto ja kehittämishankkeen arviointi.....	20
7. Lähteet.....	22

1. Johdanto

Laman jälkeen on Suomeen jäänyt jätteeksi rakennetyöttömyys. Työstä ja työntekijöistä on yhtä aikaa pulaa. Vaikka lama on mennyt menojaan, voi liian moni suomalainen huonosti. Työttömät on vaarassa pudota yhteiskunnan ulkopuolelle – syrjäytyä. Otsassaan näillä ihmisillä on leima: vaikeasti työllistettävä.

Tässä kehittämishankkeessa on tarkoitus auttaa pitkäaikaistyöttömiä ottamaan ensimmäinen askel kohti aktivoitumista. Rohkaista lähtemään kotoa, nousemaan aamulla ja menemään jonnekin missä voi tuntea itsensä hyödylliseksi. Kuntouttava työtoiminta on työvoimatoimiston viimesijainen toimenpide. Tämän ryhmämuotoiseen kuntouttavaan työtoimintaan lähtemisen kynnyks on tehty mahdollisimman matalaksi, sillä työtoimintapaikat on katsottu valmiiksi, toimintaa on vain kahtena päivänä viikossa ja työtoimintapaikalla on ohjaaja. Työtehtävät katsotaan jokaiselle omien taitojen ja kunnan mukaan.

Jokaisen pitkäaikaistyöttömän tai syrjäytyneen elämässä on ollut unelmia.

Kehittämishankkeen tarkoituksena on palauttaa vanhan unelmat, katkaista syrjäytymiskierre ja saada aikaiseksi onnistumisen elämyksiä ja potkua kohti työelämää tai opiskelua.

Pedagogisena tavoitteena on työssä oppiminen ja oppiminen sosiaalsiin tilanteisiin.

Ryhmätoiminnan aikana on tavoitteena oppia löytämään itsestään vahvuuksia ja kehittämisen osa-alueita. Ohjaajan tehtävänä on toimia työnohjauksen lisäksi oppimisen ohjaajana sekä opinto-ohjaajana. Elinikäinen oppiminen on jokaisen oikeus.

Tällainen ryhmämuotoinen kuntouttava työtoiminta on aivan uusi kokeilu Kokkolassa. Viime syksynä on kokeiltu etukäteen Kankurilla yhtä ryhmää. Siitä rohkaistuneena päätimme laajentaa toimintaa. Yhteistyökumppanina Kokkolan kaupungilla on työvoimatoimisto, Työvoimanpalvelukeskus, Keskipohjanmaan käsi- ja taideteollisuus, 4h-yhdistys ja Kokkotyö-säätiö. Lisäksi mukana on projektissa olevien asiakkaiden henkilökohtaiset hoitotahot esimerkiksi psykiatrian poliklinikka ja a-klinikka.

Nyky-yhteiskunnassa työmarkkinat ovat ammattikouluttamattomien ulottumattomissa. Työkyvyttömiä on paljon työvoimatoimiston asiakkaana. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta on tuonut välityömarkkinat, joilla pyritään ehkäisemään ja korjaamaan työttömyyden aiheuttamia henkisiä ja sosiaalisia vaurioita.

2. Kuntouttava työtoiminta

Toimin Kokkolan kaupungilla kuntouttavan työtoiminnan ohjaajana. Meitä on kaksi tekemässä tätä työtä. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta on astunut voimaan 1.9.2001. Tätä lakia sovelletaan aktivointisuunnitelman laatimiseen kaikille alle 25-vuotiaille, jotka on saanut työmarkkinatukea 180 päivää viimeisen 12 kuukauden aikana tai toimeentulotukea viimeiset 4 kuukautta. Yli 25 -vuotiaille lakia sovelletaan kun henkilö on saanut työmarkkinatukea 500 päivää tai toimeentulotukea viimeiset 12 kuukautta.

Aktivointisuunnitelma laaditaan yhteistyössä asiakkaan, työvoimaviranomaisen ja sosiaalitoimen kanssa. Ensimmäisenä huomioidaan työhallinnon omat toimenpiteet ja palvelut. Niitä ovat työharjoittelu, työkokeilu, työvoimapolitiittiset kurssit ja koulutukset sekä tukityöpaikat. Kuntouttava työtoiminta on viimesijainen toimenpide ja Kokkolassa sitä järjestää Kokkolan kaupunki.

Kuntouttava työtoiminnan tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä, lisätä elämänhallintaa, tehdä asiakkaalle räätälöityjä polkuja kohti työllistymistä tai työkyvyn arviointia. Kuntouttavalla työtoiminnalla pyritään parantamaan työllistymisedellytyksiä ja kartoittamaan koulutusmahdollisuuksia.

Sisällöltään kuntouttavan työtoiminnan tulee olla mielekästä ja riittävän haastavaa. Asiakkaan tulee ottaa huomioon. Se ei saa korvata työsuhteessa tehtävää työtä eikä sitä voida toteuttaa yrityksissä. Asiakas saa täyden työmarkkinatuen tai toimeentulotuen lisäksi 8€ ylläpitokorvausta jokaisesta toteutuneesta työtoimintapäivästä. Kuntouttava työtoiminnan jaksot ovat yleensä 3 kuukautta kerrallaan. Sitä voi olla 1 – 5 päivää viikossa, vähintään 4

tuntia päivässä. Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan jatkaa niin kauan kuin sen katsotaan olevan tarpeellista. (Lindqvist, Oksala, Pihlman, 2001.)

Työttömän tilanne on monella tapaa vaikeampi kuin aikaisempina vuosina. Kilpailullinen yhteiskunta, jossa on korkeat tavoitteet tuottavuudelle ja tehokkuudelle jättää työttömän vaikeaan välimaastoon. Sieltä työelämään nousevat takaisin vain hyvin koulutetut ja usein nuoret henkilöt. Sivuun jääminen ja syrjäytyminen odottaa niitä, joilla ei ole hyvää koulutusta ja heidän elämässä on muitakin ongelmia kuin työttömyys. Tällaiseen tilanteeseen tarvitaan kuntouttavan työtoiminnan kaltaista verkostoyhteistyötä. Palvelun on tultava yksilöä vastaan tueksi ja osaksi arjen vaikeita ongelmia. (Karjalainen, Lahti, 2001.)

Työttömällä on usein monenlaisia toimeentuloon, työnhakuun, koulutukseen, terveyteen ja asumiseen liittyviä kysymyksiä huolenaan. Verkostoyhteistyöllä aktivointisuunnitelmissa asiakkaan elämäntilanne otetaan kokonaisvaltaisesti huomioon.

3. Aikuisena oppiminen

3.1 Oppimiseen vaikuttavia tekijöitä

Aikuisten ohjaus edellyttää ohjaajalta laaja-alaisuutta ja joustavuutta. Ohjaustyössä on kyse valmentamisesta ja valmentamisessa on kyse oppimaan auttamisesta. Usein nuorten aikuisten kohdalla uuden oppiminen koetaan uhaksi omalle identiteetille. (Rogers, 2004.) He ovat vasta muuttaneet pois vanhempiensa luota – he ovat aikuisia ja osaavat mielestään pitää huolta itsestään. Harva haluaa siinä vaiheessa itsenäistymistä myöntää tarvitsevansa apua selvittääkseen tavallisesta arjesta.

Ihminen, joka on huomannut tarvitsevansa uusia tietoja ja taitoja, pelkää **omien käsitystensä kyseenalaistamista** joskus niinkin paljon, että uuden oppiminen on mahdotonta.

Oppimiseen liittyy aina myös jossain määrin **jännittämistä**, koska oppiminen edellyttää muuttumista. (Rogers, 2004.) Kuntouttavan työtoiminnan ryhmissä koko arki muuttuu vuorokausirytmistä lähtien. Tämän vuoksi jännitys ja pelko täytyy saada hälvenemään

mahdollisimman pian. Työpaikalle tulemisesta täytyy tehdä turvallinen tilanne. Tilanne on turvallinen kun työtehtävät ovat aluksi helppoja ja kaikille ennestään tuttuja.

Ryhmäläisillä on myös **erilaisia odotuksia**, jotka ei välttämättä käy yksiin ohjaajan tavoitteiden kanssa. Yli 50-vuotiaiden kohdalla huomaa myös kuinka **ikään kohdistuvat ennakkoluulot** ovat nakertaneet heidän itsetuntoaan. Mitä selkeämmäksi ja maanläheisemmäksi ohjaaminen suunnitellaan, sen vähäisemmäksi käy iän merkitys. Jos ihmisellä ei ole aivojen toimintaan vaikuttavia fyysisiä vikoja, ikä ei vaikuta oppimiseen millään tavalla. Oppimisen kannalta **motivaatio** on paljon tärkeämpi tekijä. (Rogers, 2004.)

Motivaation ylläpitäminen on yksi ohjaajan tehtävistä. Ohjaajan tehtävänä on siis selvittää millaiset asiat ryhmää motivoi. Jos opetettavat tiedot ja taidot eivät ole ryhmäläisiä hyödyttäviä, silloin ei ole myöskään oppimiselle mitään syytä. Aikuinen, joka on päättänyt oppia jotain – myös sen oppii. Motivaatio on suuri voima. (Rogers, 2004.) Jo ennen ryhmien alkamista on pyritty ryhmiin lähteville kertomaan millaisia työtehtäviä heillä tulee olemaan. Minkäänlaista velvoitetta ei mukaan lähtemiseen ole, joten jokaisella on jo lähtiessään olemassa jonkinlainen motivaatio. Motivaation vahvistaminen ja odotusten lunastaminen on ohjaajan tehtävä.

Aikuisilla on yleensä **ulkoisia motiiveja** oppimiselleen. Elämäntilanne saattaa edellyttää uuden oppimista. Uuden oppiminen voi olla esimerkiksi työhön pääsyn edellytys. **Sisäiset motivaatiot** eivät ole yhtä ilmeisiä. Yksi niistä on varmasti sosiaalinen motiivi. Pääsee pois kotoa ns. ihmisten ilmoille. (Rogers, 2004.)

3.2 Ryhmän merkitys oppimisessa

Erilaiset ryhmät ovat olleet aikojen saatossa useiden tutkimusten kohteena. Tutkimusten tarkoituksena on ollut selvittää onko yhteistyössä voimaa vai pitääkö paikkaansa se, että mitä useampi kokki, sen huonompi soppa. Jos ryhmällä on yhteinen tavoite sen sijaan, että joutuvat kilpailemaan keskenään, tulokset ryhmässä oppimisesta ovat hyviä. Ryhmä pystyy tuottamaan yksittäistä ihmistä paremmin hyvin moninaisia ja inspiroivia ideoita. Ryhmän

tulokset kannustavat myös yksilöitä sellaisiin saavutuksiin, mihin he eivät olisi yksin pystyneet. Tunnetuimmat esimerkit ovat varmaankin Painonvartijat ja Anonyymit Alkoholistit. Monet ihmiset ovat taistelleet jonkin ongelman vuoksi yksin saamatta aikaan tuloksia. Ryhmästä on saatu uutta voimaa – siitäkin huolimatta, vaikka opeteltava taito olisi yksilölaji. (Rogers, 2004.)

Ohjaajan rooli ryhmässä on puolustaa ja kannustaa ryhmäläisiä sekä olla ryhmän tuntojen tulkitsijana. Ohjaaja on onnistunut työssään kun osallistujat ovat saaneet valmiuksia suunnitella tulevaisuuttaan ja jatkaa oppimistaan. (Rogers, 2004.) Kuntouttavan työtoiminnan ryhmissä on hyvin tärkeänä tekijänä saada osallistujat motivoitumaan työhön tai koulutukseen hakeutumiseen. Jos näyttää siltä, ettei työkykyä avoimille työmarkkinoille ole, on tärkeää, että kuntouttava työtoiminta jatkuu ja ihmiset saadaan pysymään mukana aktiivitoimenpiteissä. Jokaiselle ryhmässä oleville tehdään jatkosuunnitelma ennen kuin ryhmätoiminta päättyy. Ryhmien ohjaajat antavat palautteen, josta ilmenee osallistujien vahvuudet ja kehitettävät asiat. Jatkosuunnitelmassa otetaan kaikki edellä mainittu huomioon, jotta epäonnistumiset voitaisiin minimoida. Onnistumisen elämykset ovat pitkään työttömänä olleille ihmisille kulta-arvoisia. Tietenkin onnistumiset ovat tärkeitä kaikille, mutta usein pitkään työttömänä olleiden itsetunto on tavallista heikompi useiden pettymysten ja turhautumisten jäljiltä.

3.3 Elinikäinen oppiminen

UNESCO ja monet muutkin kansainväliset organisaatiot ovat olleet peräänkuuluttamassa elinikäisen oppimisen saattamista kaikkien ihmisten ulottuville. Oikeastaan elinikäinen oppiminen kaikille on aina ollut olemassa. Jokainen oppii jotakin osallistuessaan mihin tahansa toimintaan. Uuden informaation vastaanottaminen on jokapäiväistä elämää ihan tiedostamattakin. Joidenkin arvioiden mukaan 75% ihmisen oppimisesta on kokemusperäistä oppimista, joka tapahtuu tavallisissa arkipäivän tilanteissa. . Arkipäivänoppimista sanotaan myös informaalisesti oppimiseksi. (Sallila, Vaherva, 1998.)

Informaalinen oppiminen jaetaan tavoitteelliseen oppimiseen, jossa ihminen tietoisesti asettaa itselleen tavoitteet. **Tavoitteellisessa oppimisessa** ihminen pyrkii tietoisesti

kehittämään itseään kotona, työssään ja muissa yhteiskunnallisissa toimissaan sekä harrastuksissaan. Tavoitteellinen oppiminen edellyttää perus kiinnostusta uusia asioita kohtaan ja suuntautumista itseohjattuun toimintaan. Informaalista oppimista on myös **kokemuksesta oppiminen**. Silloin ei oppimiselle ole asetettu tavoitteita, mutta se voi kuitenkin olla hyvin tehokasta oppimista. Oppiminen tapahtui ennen koululaitoksen syntymistä työn, leikin, kilpailun ja muun yhteisen toiminnan kautta. Koulujärjestelmä on osaltaan irrottanut kasvatuksen sen luonnollisesta ympäristöstä ja koskemaan ainoastaan lapsuus- ja nuoruusaikaa. Nyt on taas kouluunkin yritetty tuoda kokemuksesta oppimista takaisin erilaisilla työ- ja harjoittelujaksoilla. Kokemuksesta oppiminen työssä voi olla sekä positiivista että negatiivista. Se voi joko heikentää ihmisen itseluottamusta ja kykyä oppia uutta tai sitten vahvistaa itseluottamusta ja uuden oppimista. Edelliseen vaikuttaa työympäristö ja sen tarjoamat kehitymis- ja osallistumismahdollisuudet. Kolmantena informaalisena oppimiseen kuuluu **piilo-oppiminen**. Sellaista tapahtuu sekä työssä, että arkielämässä eikä oppija tiedosta sitä lainkaan. Sitä on esimerkiksi erehdyksistä oppiminen. Erilaisten onnistumisten, epäonnistumisten, korjauksien ja virheiden sekä muuttuneiden käsitysten tuloksena syntyy piilo-oppimista. (Sallila, Vaherva, 1998.)

4. Kehittämishankkeen tausta ja toteutus

4.1 Kehittämishankkeen tarve

Aktivointiasteen nostaminen on tullut ajankohtaiseksi, koska 1.1.2006 työmarkkinatuen rahoitusta on muutettu Työministeriön toimesta. Muutoksen seurauksena pitkäaikaistyöttömien (yli 500 päivää työttömänä olleet) tukikustannukset jaetaan nyt tasan kuntien ja valtion kesken. Tällainen uudistus merkitsee siirtymistä koko ajan laajemmin passiivituesta aktiivitukeen. Tällä halutaan turvata ihmisille pääsy mahdollisimman varhaisessa vaiheessa työhön sijoittumista edistäviin toimiin. (Karhunen, 2005.)

Kunnan maksatuslistan summat ovat huomattavia. Jokaisesta pitkäaikaistyöttömästä joutuu kunta maksamaan 239€/ kk. Kokkolan kaupunki on vuonna 2006 maksanut Kelalle työmarkkinatuen kuntaosuutta 1.493.314€ ja vuonna 2007 1.25 milj. €. Tukikustannukset

poistuvat kunnalta, kun työtön aktivoidaan. Aktivointitoimia ovat työ, työharjoittelu, työelämävalmennus, työvoimapolitiittinen koulutus sekä kuntouttava työtoiminta. Valtakunnan tasolla passiivituksen kustannukset ovat noin 515 milj. € vuodessa. Aktiivitoimiin osallistuvan tuen saajan kustannuksista vastaa valtio. (Karhunen, 2005.)

Toteutetun uudistuksen tavoitteena on rakenteellisen työttömyyden vähentäminen ja maamme työllisyysasteen nostaminen. Työnhakijan työttömyysajan tulisi lyhentyä oleellisesti ja pitkäaikaistyöttömyyden vähentyä. Keskeisenä tavoitteena on myös kannustaa kuntia tehokkaaseen työttömyyden hoitoon. Kunnat hyötyvät työmarkkinatukimenojen ja toimeentulotukimenojen säästöinä siitä, että työttömät osallistuvat aktivointitoimiin ja työllistyvät. (Karhunen, 2005.)

4.2 Kehittämishankkeen tavoitteet:

Tähän saakka on kuntouttavassa työtoiminnassa on ollut asiakkaita yhtä aikaa noin 50 henkilöä. Tavoitteena on nostaa asiakasmäärä 100 henkilöön. Tämä vaatii uusia kuntouttavan työtoiminnan muotoja. Ajatuksena on ollut erilaiset ryhmätoiminnot. Tätä hanketta varten on perustettu koordinoiva työryhmä. Työryhmään kuuluvat kuntouttavan työtoiminnan ohjaajien lisäksi työvoimavirkailijoita ja sosiaalityöntekijöitä. Kuntouttavan työtoiminnan asiakasmäärää on alettu jo nostamaan. Tavoite, joka oli 100 henkilöä, toteutuu tämän kevään 2008 aikana.

Kuntouttavan työtoiminnan ryhmätoiminnan käynnistäminen on tässä kehittämishankkeessa nyt pääosassa. Ryhmätoiminnassa ei ole tavoitteena ensisijaisesti työllistyminen. Tärkeimmäksi tavoitteeksi ryhmätoiminnassa nousee inhimillisen elämän osa-alueet. Työttömyyden jatkuessa elämänhallinta usein heikkenee, tähän haluamme ryhmätoiminnalla saada uutta ryhtiä. Tällä ryhmätoiminnalla vertaistuki on avainasemassa. Sen toivotaan toimivan voimavarana ryhmiin osallistuville. Tällä kurssimuotoisella aktivoinnilla on tarkoitus kohentaa fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toiminta- ja työkykyä sekä saada itseluottamusta erilaisten tehtävien hoitamiseen ja onnistumisen elämyksiä. Viime kädessä on kysymys

syrytytymisen ehkäisystä ja hyvinvoinnin lisäämisestä. Samalla tavoitteena on kohentaa ammattitaitoa, osaamista ja ammatillista itsetuntoa.

Työ antaa taloudellisen toimeentulon, ylläpitää vuorokausi rytmiä sekä viikkorytmiä, tarjoaa tavoitteellista toimintaa ja kehittymisen mahdollisuuksia sekä ohjaa jonkin yhteisön jäseneksi. Näin ollen työttömyys on suuri terveydellinen, psyykinen ja sosiaalinen terveysriski. Hyvä terveys edellyttää sitä, että ihminen kokee elämäntilanteensa hallittavaksi ja mielekkääksi. Hallinnan kokemus puolestaan tuo turvallisuuden tunteen. (Pietiläinen, 2005.)

Työttömyys koetaan usein epäonnistumisena, negatiivisena elämäntilanteena. Työllistymisodotukset ja työnhakuaktiivisuus alenevat usein turhan yrityksen jälkeen. Masentuneisuus on hyvin yleistä työttömillä. Usein työtön masentunut ihminen on niin vakuuttunut omasta epäpätevyystään, että yrityksistä huolimatta hän ei työtä saa. Kielteiset odotukset johtavat siihen, että hän ei pysty toimimaan työnhakutilanteessa parhaalla mahdollisella tavalla. Tavallaan ihminen suree jo etukäteen tilannetta, koska on varma epäonnistumisestaan. (Pietiläinen, 2005.) Tällaisessa tilanteessa olevat ihmiset tarvitsevat työllistyäkseen tukea ja paljon aikaa kuntoutuakseen.

Ryhmämuotoisella kuntouttavalla työtoiminnalla opitaan sosiaalisia taitoja, opitaan erilaisten työtehtävien kautta omia vahvuuksia. Opitaan myös hyväksymään omat rajoitteet. Opitaan, että oppiminen ei ole ainoastaan lasten ja nuorten oikeus vaan elinikäinen oikeus jokaiselle ihmiselle. Usein pitkäaikaistyöttömillä on elämä aika kapea-alaista. Uuden oppiminen vertaisryhmän tuella on rajojen rikkomista. Tällä haluamme herättää ihmisissä uudestaan innostuksen ja uteliaisuuden, joita oppimisessa tarvitaan.

Aluksi ryhmätoiminta voi olla pelkästään kokemusperäistä oppimista. Kokeillaan ja matkitaan ja erehdytäänkin. Tavoitteena olisi, että jokainen ryhmätoiminnan päätyttyä olisi saanut kipinän tavoitteelliseen oppimiseen ja motivaation jatkaa oppimista aina työpaikan löytymiseen saakka. Tavoite ei tietenkään kaikilla voi olla työllistyminen, koska asiakkailamme on paljon työrajoitteita. Pysyvän ratkaisun löytyminen, on se sitten

välityömarkkinat tai eläke on heidän kohdallaan tavoitteena. Siihenkin prosessiin tarvitsemme asiakkaan itsensä motivaatiota.

Tähän kehittämishankkeeseen asiakkaat ohjautuvat vapaaehtoisesti. Sitoutuminen kurssille lähtemiseen täytyy tulla asiakkaalta itseltään. Myös ohjaaja sitoutuu edistämään asiakkaan tilannetta. Kurssin aikana on asiakkaalla mahdollisuus saada yksilöllistä ohjausta. Viime kädessä kuitenkin vastuu oman tilanteen eteenpäin viemisestä on asiakkaalla itsellään. Kurssin päätteeksi järjestetään aktivointisuunnitelman tarkistus, jossa on tarkoitus yhteistyön voimin varmistaa asiakkaan joustava siirtyminen hänen tarpeitaan vastaaviin palveluihin.

4.3 Kehittämishankkeen aikataulu:

Perjantaina 18.1.2008 koordinoivalla työryhmällä oli ensimmäinen kokous, jossa päätettiin siitä, kuinka asiassa tullaan etenemään. Työryhmään kuuluu allekirjoittaneen lisäksi toinen kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja Anne Kalliokoski, työvoimavirkailija Aira Perälä, perusturvan sosiaalityöntekijä Nina Tuisku ja ALMA-projektista Kirsi Harju. Ryhmätoimintaa käynnistetään sitä myöten kun yhdistykset saavat resurssinsa kuntoon ja työvoimatoimistossa saadaan valittua henkilöt ryhmiin.

Ensimmäisenä ryhmänä aloittaa Keskipohjanmaan käsi- ja taideteollisuusyhdistyksen kädentaidot ryhmä. Ryhmätoimintaa Kankurissa ollaan kokeiltu jo viime syksynä ja se oli varsin onnistunut. Naisia on ollut helppo saada osallistumaan tähän ryhmään. Uuden ryhmän käynnistäminen on Kankurilla nopeaa, koska heillä on jo kokemusta ryhmän ohjauksesta ja ihmiset innostuvat siihen lähtemään. Kankurin ryhmä aloitti 10.3.2008.

4H-yhdistyksen nuorten elämänhallintaryhmä oli alun perin tarkoitus aloittaa huhtikuun aikana. Nuoria on huomattavasti vaikeampi saada lähtemään mukaan ryhmätoimintaan. Joudumme siirtämään ryhmän alkamista elokuun alkuun.

Kokkotyö-säätiön remonttiryhmä aloitti 31.3.2008. Kokkotyö-säätiöllä on hallussaan Sannanrannan huvila-alueelta kaunis vanha villa 1900-luvun alusta. Ryhmäläiset saavat

alkaa entisöidä sekä villaa että sen puutarhaa. Mukaan on ilmoittautunut ainoastaan miehiä. Tästä tuli siis miesten ryhmä.

Kaupungin ympäristöhankkeiden ulkotyöryhmä siirtyy näillä näkymin vasta syksyksi. Syynä tähän on se, että heidän hallissa, missä on sosiaalityöt oli tulipalo maaliskuun alussa. Sen mukana tuhoutui myös työkalut ja auto, joka oli työmiesten käytössä.

4.4 Kehittämishankkeen resurssit:

Kunnan työmarkkinatuen maksatusosuus on 239€/kk henkilöä kohden. Ryhmien koko on 8 henkilöä, ne kestävät kerrallaan kolme kuukautta kahtena päivänä viikossa. Työmarkkinatuen maksatusosuus olisi näiltä kahdeksalta henkilöltä kolmen kuukauden ajalta yhteensä 5736€. Tämä summa saadaan siirtää suoraan palvelun tuottajalle. Sen lisäksi ohjausmaksut 8€/pv/hlö lasketaan myös mukaan. Se summa on yhden kurssin osuudelta 2560€. Yhteensä summa on 8296€/kurssi. Tästä summasta palvelun tuottajalle maksetaan yhteensä 6000€.

5. Kuntouttavan työtoiminnan ryhmät

5.1 Kankurin kuntouttavan työtoiminnan ryhmä

Keskipohjanmaan käsi- ja taideteollisuus ry on järjestänyt kuntouttavaa työtoimintaa vuodesta 2003 saakka pitkäaikaistyöttömien tukemiseksi. Mielekäs työ, terve ja miellyttävä työympäristö ovat antaneet monelle työttömälle uusia voimia palata työelämään tai hakea opiskelu- tai harjoittelupaikkaa.

Kädentaidot ryhmä on tarkoitettu kaikenikäisille, jotka pitävät käsityöstä. Erityisiä käsityötaitoja ei tarvitse olla. Innostus pelkästään riittää. Ryhmään valikoitui kaikenikäisiä naisia alle 25-vuotiaista aina 60-vuotiaisiin saakka. Ryhmä aloitti Kankurilla 13.3.2008 ja se kestää aina kesäkuun puoliväliin saakka.

Kynnys osallistua kuntouttavaan työtoimintaan voi olla suuri. Takana voi olla vaikea elämäntilanne tai oppimisvaikeuksia, joiden takia paluu tai aloitus työelämään voi olla vuosienkin mittainen. Kädentaitoryhmä toimii itsetunnon ja oman tekemisen kyvyn kohottajana, yleisen hyvinvoinnin lisääjänä sekä antaa tarvittavaa vertaistukea.

Kädentaitojen harrastaminen yksin tai ryhmässä lisää elämänhallinnan kykyjä ja antaa mahdollisuuksia luovaan toimintaan, kunnosta, iästä ja sukupuolesta huolimatta. Erityisesti pitkäaikaistyöttömät tarvitsevat taidon, taitamisen ja onnistumisen elämyksiä.

Kurssin aikana tutustutaan erilaisiin luonnonmateriaaleihin käsityössä. Esimerkkeinä sammal ja paju. Kangaspuilla kutominen tulee kurssin aikana kaikille osallistuville tutuksi. Matonkuteet tehdään kirpputorilakanoista ja omista vanhoista käyttämättömistä vaatteista ja lakanoista. Lisäksi tehdään taidetta rautalangasta ja tuunataan vanhoja vaatteita. Pedagogisena näkökulmana on opettaa kuinka kierrätysmateriaalista ja luonnonmateriaaleista saa edullisesti tehtyä uutta, eikä käsitöiden tekeminen ole aina rahasta kiinni.

5.2 4H-yhdistyksen kuntouttavan työtoiminnan ryhmä

4H-yhdistyksen ryhmä alkaa elokuun alussa ja kestää aina lokakuun loppuun saakka. Tämä kurssi on tarkoitettu alle 29-vuotiaille työttömille nuorille. Valintaperusteina on nuoret, joilla on puutteita elämänhallinnan kanssa ja ovat syrjäytyneet yhteiskunnasta. Valinnat tekevät työvoimaviranomaiset ja sosiaalityöntekijät yhdessä kuntouttavan työtoiminnan ohjaajien kanssa.

Syrjäytyminen käsitteenä voidaan tiivistää pitkään jatkuneeseen työttömyyteen, johon liittyy sosiaalisia ongelmia, päihteiden käyttöä, tukiverkoston puute ja ongelmainen kaveripiiri. Usein yksittäisen nuoren syrjäytymistä edeltää heikko menestys peruskoulussa ja ammattikoulutuksen puute. Syrjäytymisen katsotaan etenevän yleensä seuraavien vaiheiden kautta:

1. vaikeudet kotona, koulussa ja muissa sosiaalisissa toimintaympäristöissä
2. koulun keskeyttäminen tai alisuoriutuminen

3. huono työmarkkina-asema
4. työn vieroksunta, kriminalisoituminen
5. eristäytyminen yhteiskunnasta (Laakso, 2001.)

Tietyllä oppilasryhmällä on jo koulun aloittamisesta asti ollut oppimis- ja käyttäytymisvaikeuksia. Ne heikentävät sekä mahdollisuuksia että motivaatiota ammatilliseen koulutukseen ja sitä kautta työmarkkinoille. Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret aloittavat tupakoinnin ja alkoholin käytön keskimäärin aikaisemmin kuin ikätoverinsa. Myös huumekeailut ja rötöstely on näillä nuorilla yleisempiä. Pitkäaikaistyöttömyys liittyy lisääntyneeseen psyykkiseen pahoinvointiin, masentuneisuuteen ja ahdistuneisuuteen. Näillä nuorilla mitä enemmän aikaa kuluu, sitä vaikeammaksi työllistyminen tulee ja tuloksena on usein täydellinen syrjäytyminen yhteiskunnasta. (Laakso, 2001.)

Peruskoulujen ja ehkä jo päiväkotien tulisi puuttua entistä tarkemmin näihin varhain todettuihin vaikeuksiin. Vuosien mittaan ongelmat yleensä monimutkaistuvat ja vaativat yhä enemmän toimenpiteitä ja resursseja. Tosin pitäisi muistaa, että puuttuminen vaikeuksiin ilman hoitokeinoja, ei auta ketään. Silloin puhutaan leimaamisesta, joka ainoastaan pahentaa tilannetta.

Kurssi pidetään 4H-yhdistyksen kauniilla Terranova -tilalla, joka sijaitsee Isojärven ratsastustallien välittömässä läheisyydessä. Tilalla on kesäisin lampaita, kaneja ja kanoja hoidettavana. Kaunis suuri puutarha ja itse Terranova -kartano vaatii koko ajan pientä kunnostusta. Tässä on siis puitteet ryhmätoiminnalle nuorille, joille halutaan työnteon lomassa opettaa arjentaitoja.

Eläinten kanssa työskentelyllä on tässä terapeutin näkökulma. Ihmisen ja eläimen vuorovaikutus on mielestäni tärkeää nimenomaan erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden kanssa. Esimerkiksi eläimet ovat piristäneet sairaalassa sekä vanhuksia että lapsia. Uskon, että myös syrjäytyneiden nuorten kohdalla eläimillä voisi olla myönteinen merkitys.

5.3 Kokkotyö-säätiön kuntouttavan työtoiminnan ryhmä

Tämä ryhmä aloitti maaliskuun viimeisenä päivänä. Ryhmään saatiin kahdeksan henkilöä eli ryhmä on täysimääräinen. Kaikki osallistujat ovat miehiä ja heillä on jokaisella jonkin asteinen alkoholiongelma. Miehet lähtivät mukaan ryhmään aika pienellä houkuttelulla. Jokainen tuntui olevan siinä pisteessä oman juomisensa kanssa, että haluavat tehdä asialle jotakin. Yksin eivät siihen kuitenkaan ole kyenneet. Ryhmälle palkattiin oma ohjaaja, joka on koko työpäivän ajan ohjaamassa miehiä ihan kädestä pitäen.

Päihdeongelmaisten syrjäytyminen on suuri haaste sosiaalityölle. Päihteiden käytön kasvu on jatkunut koko 1990-luvun ja voimistunut edelleen 2000-luvun aikana. Vuonna 2005 alkoholijuomien kulutus oli yli kymmenen litraa 100% alkoholia asukasta kohden. Stakesin arvion mukaan alkoholista aiheutui 750 miljoonaa euroa kustannuksia vuonna 2004. Rikollisuus maksoi 260 miljoonaa euroa, terveydenhuoltokulut olivat 190 miljoonaa euroa ja sosiaalihuollon kustannukset 154 miljoonaa euroa. Lisäksi kustannuksia aiheutti erilaiset omaisuusvahingot, tutkimus, valvonta ja ehkäisevä päihdetyö. Kaiken tämän lisäksi vakuutusyhtiöt joutuivat korvaamaan alkoholista aiheutuneita tapaturmia ja omaisuusvahinkoja noin 200 miljoonaa euroa. (Stakes, 2007.)

Meillä on kuntouttavasta työtoiminnasta nyt kuuden vuoden kokemus työhön lähtemisen vaikutuksesta päihteiden käyttöön. Tulokset yksittäisten ihmisten kohdalla ovat todella hyvät. Esimerkkeinä on ihmisiä, jotka ovat pääasiallisesti juoneet viimeiset kymmenenkin vuotta, lapset otettu huostaan, asunnot on mennyt alta, hygieniasta ei ole huolehdittu vuosiin ja A-klinikan sosiaalityöntekijät ovat varmoja, että edessä on ainoastaan hauta. Kuntouttava työtoiminta on ollut heidän kohdallaan ainoa vaihtoehto. Monia retkahduksia on matkan aikana tullut, mutta työn tuoma motivaatio on jaksanut kantaa.

Nykyään meihin kuntouttavan työtoiminnan ohjaajiin osataan ottaa yhteyttä A-klinikalta, päihdeongelmaisten kuntoutuslaitoksista ja terveystieteiden keskuksen katkolta. Työntekijät ovat asiakkaiden kanssa yhdessä sitä mieltä, että päihdeettömyyttä terapian ja lääkehoidon lisäksi tukisi kuntouttava työtoiminta. Kun alkoholistin elämästä otetaan päihteet pois, ei jäljelle jää juuri mitään. Terapiatunnin odottaminen viikonkin verran on siinä tilanteessa liki mahdotonta. Työtoiminnalla saadaan tavallaan ”korvaushoito” päihteiden käytölle.

5.4 Haastattelujen arviointi

Arvioinnin tein kahdessa jo toimivassa ryhmässä eli Kankurin kädentaidot ryhmässä ja Kokkotyö-säätiön Sannanrannan ryhmässä. Kysymyksiä esitin kolme:

1. Mitkä ovat mielestäsi ryhmätoiminnan vahvuudet?
2. Onko toiminta- ja työkykyysi mielestäsi parantunut, oletko oppinut uutta?
3. Kuinka ryhmätoimintaa voitaisiin mielestäsi parantaa?

Sannanrannan ryhmä

Kokkotyö-säätiön Sannanrannan ryhmä oli varsin tyytyväisiä ensimmäisen kuukauden perusteella. He kokivat ryhmän vahvuudeksi hyvän porukan ja hyvän pomon. Työaika oli heille sopiva ja tehtävät olivat sellaisia, joista he mielestään selvisivät hyvin ja mielekkäitä.

Uutena asiana he olivat oppineet, että töihin lähteminen voi olla ihan kivaa. Fyysinen kunto oli noussut kaikilla samalla myös motivaation taso. Ryhmän huumori oli miesten mielestä omalta osaltaan parantanut työkykyä ja työssä viihtymistä.

Miehet mieltivät kauan parannusehdotuksia ryhmätoimintaan. Heidän mielestään kaikki oli niin kuin pitääkin. Viimein he se sitten sanoivat, että työkalut voisivat olla vähän parempia ja uudenaikaisempia.

Mainittakoon vielä lopuksi, että poissaoloja ei näillä miehillä ole ensimmäisen kuukauden jälkeen ollut. Innokkaita ja hupaisia kavereita. He pitivät ryhmätoimintaa kohdallaan parhaana mahdollisena ratkaisuna.

Kädentaidot ryhmä

Kädentaidot ryhmän naiset kokivat viihtyvänsä Kankurilla hyvin. Heidän mielestään ryhmässä on mukavampi työskennellä kuin yksin. Ryhmästä on löytynyt uusia tuttavuuksia ja uusia ideoita on tullut paljon. Yksi ryhmäläisistä ei ole voinutkaan aloittaa kuntouttavaa työtoimintaa, koska oli ratkennut juomaan juuri kurssin alkamisen aikoihin. Muuten ryhmäläisillä ei ole ollut turhia poissaoloja.

Koko ryhmä oli oppinut paljon uutta. Joillekin ryhmäläisille kaikki mitä he olivat tehneet oli uutta. He luettelivat seuraavia tekemiään töitä: hopeakorut, itse painetulla kankaalla päällystetyt tarjottimet, ryijyt, mosaiikkityöt, pajutyöt ja olivatpa saaneet niisiäkin kutomossa.

Naiset kokivat, ettei heidän työ- ja toimintakyvyssään ollut mitään parannettavaa ennen kurssia. Joten työkyky ei heidän mielestään ollut parantunut. Jotkut jopa olivat saaneet lisää selkä- ja hartiakipuja käsitöitä tehdessään. Tässä ryhmässä useammalla naisella oli diagnosoituna tuki- ja liikuntaelinsairauksia. Kivut eivät olleet siis alkaneet kurssilla vaan ilmeisesti hiukan oireilleet enemmän.

Parannusehdotuksena naiset mainitsivat, että itselle tehtäville käsitöille voisi varata kurssilta enemmän aikaa. Käsiyöt jouduttiin ajan puutteen vuoksi tekemään kotona loppuun. Joidenkin mielestä työtehtäviä voisi enemmän vaihdella päivän mittaan, ettei niin kovasti kipeytyisi. toiset taas olivat sitä mieltä, että olisi mukavampaa keskittyä koko päivän yhteen työhön. Ilmeisesti yksilöllisyyttä tehtävien suorittamiseen rytmillisesti ja ajallisesti kaivattiin.

Yhteenveto

Mielestäni merkittävää on se, että työaikoja on noudatettu molemmissa ryhmissä. Se kertoo mielestäni motivaation tasosta ja siitä, että nämä ihmiset ovat tosissaan tekemässä omalle elämäntilanteelleen jotain. Molemmissa ryhmissä viihdyttiin hyvin eli ihmissuhteet ryhmässä ovat olleet palkitsevia. Uskon, että kummassakin ryhmässä ollaan päästy kuntoutumisen alkuun.

Miehet olivat rohkeampia vastaamaan kuin naiset. Olisiko syynä ollut se, että miesporukalla oli selkeä yhteinen ongelma työttömyyden lisäksi (päihteet), kun taas naisilla ei ollut työttömyydelle mitään selkeää yhtä syytä.

Sekä Kokkotyö-säätiöllä että Kankurilla ryhmätoiminta on toteutettu vähillä rahoilla. Se näkyikin parannusehdotuslistassa. Miehet kaipasivat parempia työkaluja ja naiset enemmän aikaa tehdä omia töitään. Kummatkin olivat resurssikysymyksiä. Rahaa tuskin on jatkossakaan enemmän käytössä.

Kolmen kuukauden kurssi pitkäaikaistyöttömän elämässä on hyvin lyhyt aika kuntoutumiseen. Jatkolokkuja tarvitaan ja niihin myös panostetaan näiden kurssien päätyttyä. Tavoitteena on löytää kaikille kurssilaisille jatkopaikka, on se sitten toinen kurssi, työpaikka, harjoittelupaikka tai kuntouttavan työtoiminnan paikka. Tavoite on täysin realistinen. Joidenkin kohdalla suunnitelmat ovat jo käynnistyneet. Uusia kurssimuotoisia kuntouttavan työtoiminnan ryhmiä tullaan jatkossakin toteuttamaan.

6. Yhteenveto ja kehittämishankkeen arviointi

Kehittämishankkeesta teki mieluisen se, että hanke oli suoraan omasta työstäni. Kuntouttava työtoiminta onkin jo pitkään jatkunut samalla konseptilla. Tällainen uusi työmuoto, ryhmätoiminta, piristi varmaan meitä työntekijöitäkin yhtäläillä kuin kurssilaisiakin.

Ryhmätoiminnassa mielestäni sosiaalinen kuntoutuminen alkaa huomattavasti nopeampaa kuin, että yksittäinen ihminen sijoitetaan jo olemassa olevaan työyhteisöön. Tällainen nopean kuntoutumisen näkeminen motivoi minua itseäni, koska yleensä tulokset ovat niin pitkissä kantimissa. Oma työmotivaationi on aina ollut riippuvainen asiakkaiden kuntoutumisesta. Välillä näitä ns. onnistumisia tulee todella harvoin. Ne on melkein aina olleet pullakahvin arvoisia.

Kehittämishanke on minun näkökulmastani ollut ohjausta. Palaverissa ryhmien suunnittelemista yhdessä työhjojaajien kanssa. Tätä voisi verrata opetussuunnitelman tekemiseen. Ryhmissä vierailut ja ohjaajien kanssa keskustelut ovat olleet osa työtäni. Myös ryhmäläisten kanssa keskusteleminen on ollut antoisaa. He ovat näiden kuukausien aikana oppineet paljon omista taidoistaan ja ennen kaikkea sen, että oppia voi vaikka kouluajat olisivat kaukana takanapäin. Vanha sanonta, ettei vanha koira opi istumaan, ei pidä paikkaansa. Oppimista on tapahtunut ryhmissä monella tasolla. Käden taidot, sosiaaliset taidot ja ryhmässä oppimisen taidot.

Ryhmätoiminnasta tulee varmaankin kuntouttavan työtoiminnan yksi toteuttamismuoto jatkossakin. Ryhmiin on saatu lähtemään sellaisiakin ihmisiä, jotka eivät ole olleet missään

aktiivitoimessa ehkä viimeiseen kahteenkymmeneen vuoteen. Tämä antaa toivoa meille työntekijöille hyvinkin pitkäaikaistyöttömien kuntouttamisesta. Myös päättäjätasolla ollaan tyytyväisiä siihen, että maksatuslistalta ollaan saatu pois siellä jo vuosia olleita ihmisiä. Tämä kokemus on osoittanut, ettei toivottomia tapauksia ole, on vain toivonsa menettäneitä. Heidän kuntouttamiseen panostetaan myös tulevaisuudessa.

7. Lähteet

Karhunen Sirkka-Liisa (2005) Kuntatiedon keskus. Työmarkkinatuki uudistus 1.1.2006.

Saatavilla www-muodossa <http://www.kunnat.net>. Päivitetty 20.12.2005, viitattu 21.12.2007

Karjalainen Vappu, Lahti Tuukka (2001) Kokeilusta käytännöksi. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino oy.

Laakso Kirsti (2001) Tekemisen meininkiä elämään, nuorten työpajatoiminnan arviointia. Jyväskylän opetussosiaalikeskuksen julkaisusarja.

Lindqvist, Oksala, Pihlman (toim.) 2001. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Työministeriö.

Pietiläinen Rauno (2005) Työttömyydestä selviytyminen, psykologinen lähestyminen työttömyyteen. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Rogers Jenny (2004) Aikuisoppiminen. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Sallila Pekka, Vaherva Tapio (toim.) 1998. Arkipäivän oppiminen. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Stakes (2007) Ehkäisy ja hoito laadukkaana päihdetyön kokonaisuus. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Paintek.